

JAN GÓRECKI¹

AKTUALNA SYTUACJA ŻYWNOŚCIOWA ŚWIATA

Abstrakt. Autor dokonuje przeglądu aktualnej sytuacji żywnościowej świata, zwłaszcza w kontekście zmian demograficznych. Pomimo znaczącego wzrostu produkcji rolniczej w skali globalnej z jednej strony, a znaczącego ograniczenia względnego przyrostu naturalnego ludności świata z drugiej, liczba ludności głodującej i niedożywionej wyrażana w liczbach bezwzględnych nie ulega zmniejszeniu. Wprawdzie udział procentowy ludności niedożywionej w ostatnim półwieczu zmniejszył się o połowę i wynosi obecnie około 15% ludności świata, ale nadal liczba ludzi głodujących i niedożywionych przekracza 800 mln i nie ulega zmniejszeniu. W wyniku szczegółowej analizy regionalnej i grupy krajów, w których skala głodu i niedożywienia jest największa, sformułowano pogląd, że główne przyczyny zjawisk głodu i niedożywienia nie wynikają z warunków przyrodniczo-technicznych, lecz są nimi wojny, konflikty plemienne i wewnętrzne, a także egoizm, nienawiść i ksenofobia, które prowadzą do korupcji i dążenia do dominacji jednych ludzi nad innymi.

Słowa kluczowe: głód i niedożywienie ludności świata, produkcja rolnicza, zmiany demograficzne, wojny, destabilizacja

WPROWADZENIE

Rok 2009 był, jak to zdarza się co pewien czas, okresem, w którym ożywiła się dyskusja na temat aktualnej sytuacji żywnościowej na świecie, a to m.in. za sprawą obchodów Światowego Dnia Żywnościowego (16 października) i Generalnej Konferencji FAO w Rzymie, która w ubiegłym roku obradowała od 18 do 23 listopada. W świetle powyższych wydarzeń i związanych z nimi publikacji, aktualna – globalna sytuacja żywnościowa nie napawa optymizmem.

Wprawdzie w ostatnim półwieczu nastąpił poważny wzrost produkcji rolniczej (prawie 3-krotny), lecz zwiększyła się również liczba ludności (2-krotnie).

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (e-mail: jgorecki@irwirpan.waw.pl).

Oznacza to, że średnie roczne wskaźniki wzrostu produkcji rolniczej wyprzedzały wskaźniki przyrostu liczby ludności. Wraz ze wzrostem poziomu produkcji rolniczej dramatycznie spadły światowe ceny zwłaszcza zbóż (po uwzględnieniu skali inflacji od 1960 roku o 46%), które na przełomie roku 2009/2010 znalazły się na najniższym poziomie od lat pięćdziesiątych XX wieku. Licząc od 1970 roku, udział ludności niedożywionej zmniejszył się z 38 do 18%, co oznacza, że około 850 mln ludności świata jest niedożywiona, z czego aż 800 mln w krajach rozwijających się.

Obecnie kraje rozwijające się, które zamieszkuje 3/4 ogółu ludności, zajmują ponad 2/3 powierzchni użytków rolnych. Dostarczają one na rynek tylko około 1/5 światowego eksportu żywności, gdy kraje rozwinięte 65%. Tak głęboka dysproporcja jest wynikiem przede wszystkim stosowanej w krajach rozwiniętych silnej polityki protekcyjnej dla produkcji własnej i barier ograniczających import.

OBCENY POZIOM WYŻYWIENIA LUDNOŚCI ŚWIATA

Jak już wspomniano, jednym z głównych wskaźników ilustrujących stan wyżywienia ludności jest liczba ludzi niedożywionych i głodujących. W skali globalnej liczba ludzi głodujących nie maleje, choć ich procentowy udział w ogólnej liczbie ludności świata zmniejsza się, a ich poziom wyżywienia ulega poprawie, zwłaszcza coraz większy jest udział w diecie białka zwierzęcego, soli mineralnych, witamin i innych ważnych składników pożywienia. Stopień zróżnicowania tego zjawiska jest zauważalny zarówno regionalnie, jak i w poszczególnych krajach. Warto tu przypomnieć definicję pojęcia głodu i niedożywienia, które mogą być różnie rozumiane. A więc głód to stan organizmu ludzkiego lub zwierzęcego wywołany pozbawieniem ich żywności. Głód może być całkowity lub częściowy, gdy pokrycie potrzeb żywnościowych jest niepełne. Niedożywienie może mieć charakter ilościowy i jakościowy lub występuje łącznie, co ma miejsce najczęściej. Głód lub niedożywienie mogą też występować w różnych okresach i o różnym nasileniu, na przykład sezonowo. Ocena stanu niedożywienia musi też uwzględniać kategorie ludzi, według płci, wieku, stanu zdrowia, zatrudnienia, klimatu, zaopatrzenia w wodę, warunków zamieszkania, infrastruktury itp. Wynika stąd, że określenie stanu wyżywienia i jego skutków jest ogromnie trudne, a posługiwanie się wskaźnikami globalnymi mówi tylko o skali zjawiska i o tendencjach i zmianach występujących na podstawie średnich danych statystycznych, które w znacznym stopniu mają charakter szacunkowy. Zwykle więc do kategorii ludzi niedożywionych zalicza się osoby, które spożywają pokarm o wartości energetycznej 1600–1900 kcal dziennie, a do kategorii ludzi głodujących osoby spożywające o 200–500 kcal mniej. Aby zdać sobie sprawę z tego, co oznaczają powyższe wartości, należy je porównać ze średnimi oraz największymi i najmniejszymi wartościami spożycia w poszczególnych krajach (tabela 1).

Z tabeli 1 widać, że średnia konsumpcja żywności na świecie w przeliczeniu na osobę i dzień szacowana jest na 2732 kcal, gdy najwyższa wynosi 3825 kcal

TABELA 1. Konsumpcja na świecie w 2006 roku
 TABLE 1. Food consumption in the world in 2006

Podstawowe wskaźniki	Średni	Najniższy	Najwyższy
Wartość energetyczna [kcal]	2732	1500	3825
Białko [g-os. ⁻¹ -d ⁻¹]	77	23	116
Tłuszcz [g-os. ⁻¹ -d ⁻¹]	79	23	164

Źródło: FAO Statistical Yearbook 2007–2008 i obliczenia własne.

(USA, Francja, Niemcy, Norwegia, Grecja), a najniższa – 1500 kcal (Demokratyczna Republika Kongo, Burundi, Etiopia, Honduras, Zambia).

Na świecie głoduje około 850 mln ludności, co stanowi 18% jej ogółu. Udział ludności niedożywionej lub głodującej jest głęboko zróżnicowany także w poszczególnych krajach. Wartości skrajane, ilustrujące skalę tego zjawiska w poszczególnych krajach, przedstawiono w tabeli 2.

TABELA 2. Liczba osób głodujących i ich procentowy udział w ogólnej liczbie ludności w wybranych krajach rozwijających się w 2006 roku

TABLE 2. Number of undernourished people and their percentage share in the total population in the selected developing countries in 2006

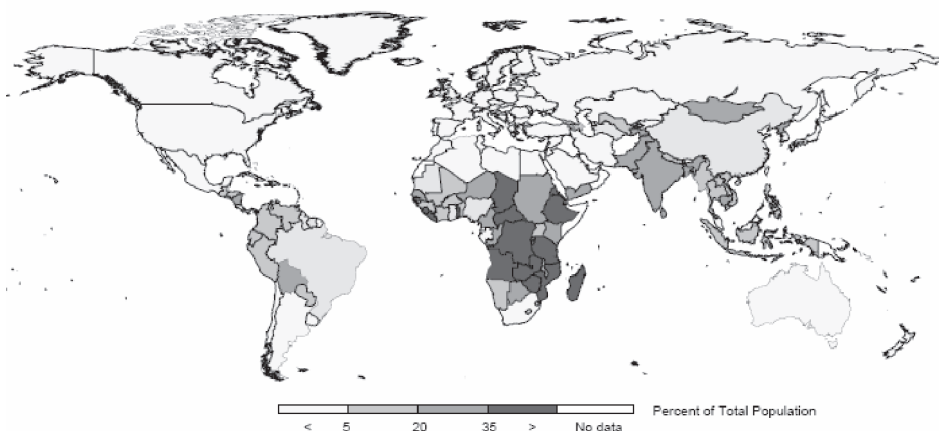
Największy udział głodujących			Najmniejszy udział głodujących		
Kraj	mln	%	Kraj	mln	%
Indie	230,5	21	Brazylia	11,7	6
Demokratyczna Republika Kongo	43,0	76	Ghana	1,9	9
Erytrea	3,0	68	Mali	1,2	11
Burundi	4,8	63	Chiny	122,5	9
Haiti	12,5	58	Wenezuela	3,2	12

Źródło: FAO Statistical Yearbook 2007–2008 i obliczenia własne.

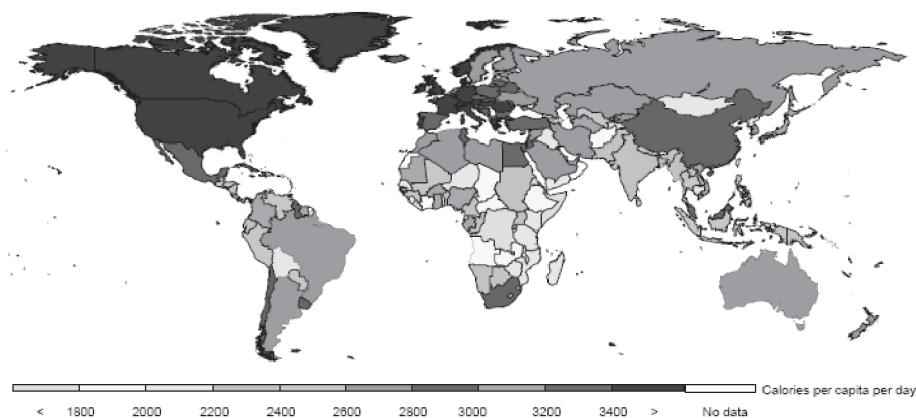
Z tabeli 2 wynika, że zróżnicowanie to jest ogromne i wynosi od 6% w Brazylii do 76% w Demokratycznej Republice Kongo. Liczby bezwzględne zależą od wielkości ogólnej populacji danego kraju, a więc 122 mln głodujących w Chinach stanowi tylko 9% ich populacji, a 3 mln głodujących w Erytrei to 76% całej populacji. Źródła statystyczne [Statistical Yearbook 2007–2008] zawierają dane szacunkowe podawane zwykle przez urzędy statystyczne poszczególnych krajów. Jednak dla wielu krajów brak jest danych. Należy też przyznać, że dane statystyczne, dotyczące skali głodu w poszczególnych latach, różnią się znacznie i są trudne do zweryfikowania, gdyż zmieniają się często i nie zawsze są odnotowane w statystykach międzynarodowych. I tak na przykład Międzynarodowy Instytut Badań Polityki Żywnościowej ocenił, że w latach 2006–2008 sytuacja żywnościowa świata uległa znacznemu pogorszeniu, a liczbę ludności głodującej szacował na 923 mln.

Ludzie niedożywieni żyją także w krajach gospodarczo rozwiniętych, ich łączna liczba jest szacowana na około 50 mln osób i obejmuje zwykle wykluczonych, chorych i bezdomnych. Według statystyk krajowych jest ona zwykle określana poniżej 5% populacji tych krajów. Rysunki 1 i 2 przedstawiają mapy ob-

razujące skalę niedożywienia na świecie. Nie pozwalają one na wyraźną interpretację poziomu sytuacji żywnościowej w poszczególnych krajach, ale dobrze ilustrują sytuacje skrajne – złe lub dobre. Kolor biały oznacza kraje, które nie podały danych liczbowych, co często wynika z braku chęci ujawniania niekorzystnych danych statystycznych.

RYSUNEK 1. Procentowy udział ludności niedożywionej w poszczególnych krajach świata
 FIGURE 1. Percentage share of undernourished people in the individual countries of the world
 Źródło: Departament Statystyki FAO, Rzym 2009.

RYSUNEK 2. Średni poziom konsumpcji w przeliczeniu na osobę i dzień w poszczególnych krajach świata [kcal]
 FIGURE 2. Average per capita consumption level per day in selected countries of the world [kcal]
 Źródło: Departament Statystyki FAO, Rzym 2009.

Poziom wyżywienia ludności związany jest w znacznym stopniu z poziomem zamożności, który w sposób syntetyczny wyrażany jest najczęściej wysokością dochodu narodowego brutto (PKB) w przeliczeniu na osobę i rok (tabela 3). Wskaźnik ten jest ogromnie zróżnicowany i według danych FAO waha się od

ponad 41 000 USD w Norwegii do 91 USD w Demokratycznej Republice Konga, przy średniej dla wszystkich krajów 6044 USD w przeliczeniu na osobę i rok. Geograficzne zróżnicowanie poziomu dochodu narodowego brutto pokrywa się właściwie z mapą niedożywienia i głodu, a kraje znajdujące się na najniższych poziomach dochodu narodowego i poziomu wyżywienia są prawie te same.

TABELA 3. Zróżnicowanie poziomu dochodu narodowego w wybranych krajach w 2006 roku
TABLE 3. Diversity of GDP (PKB) in selected countries in 2006

Na najwyższym poziomie		Na najniższym poziomie	
Kraj	PKB [USD]	Kraj	PKB [USD]
Luksemburg	54 284	DR Kongo	91
Norwegia	41 367	Burundi	102
USA	37 362	Etiopia	135
Islandia	36 745	Gwinea-Bissau	139
Szwajcaria	35 933	Malawi	145
Katar	35 011	Niger	168
Dania	32 524	Togo	240
Irlandia	31 078	Tadżykistan	247
Finlandia	27 688	Rwanda	262
Kanada	25 951	Uganda	275
		Afganistan	280

Źródło: FAO Statistical Yearbook 2007–2008.

Dane w tabeli 3, mimo wielu ograniczeń i zastrzeżeń dotyczących ich porównywalności, są jednak porażające. Jeśli bowiem spośród wybranych 10 krajów najbogatszych wyłączymy Luksemburg, Islandię czy Katar, to i tak różnica między pozostałymi krajami, których średni PKB przekracza 30 tys. USD, a najbiedniejszymi, których PKB wynosi 200 czy 300 USD, jest szokująca, bo ponadstukrotna. Nic więc dziwnego, że tak niski poziom dochodu sprzyja powstawaniu zjawiska głodu czy permanentnego niedożywienia. Prowadzi także do dramatycznej sytuacji w wielu aspektach życia gospodarczego i społecznego – do bardzo niskiego poziomu egzystencji ludności (human development indicators). Poziom ten jest mierzony za pomocą wielu wskaźników. Zwróćmy uwagę na dwa takie wskaźniki, tj. przeciętną długość życia i śmiertelność dzieci. Przeciętna długość życia na świecie szacowana jest obecnie na 68 lat i waha się od 41 lat w Swaziland, 42 w Angoli, Zambii czy Mozambiku do 81 lat w Finlandii, ale również we Włoszech, Norwegii, Austrii i Singapurze. Natomiast śmiertelność dzieci na 1000 żywych urodzeń waha się od 77–250 w krajach rozwijających się (Sierra Leone czy Liberia) do 3–4 osób w krajach wysoko rozwiniętych (Norwegia, Hiszpania czy Singapur).

Zjawiska niedożywienia i głodu przedstawione powyżej stanowią ogromny problem dla krajów rozwijających się zarówno w sensie społecznym, humanitarnym, jak i ekonomicznym. Szacuje się bowiem, że z powodu niedożywienia czy okresowego głodu umiera corocznie ponad 5 mln dzieci, a aktywność zawodowa ludności jest pomniejszona o ponad 200 mln osób, które z tego powodu nie mogą pracować. Szacuje się także, że bezpośrednie koszty związane ze zdrowot-

nyymi skutkami niedożywienia wynoszą ponad 30 mld USD rocznie, a koszty pośrednie, wynikające z obniżenia produktywności ludzi wskutek niedożywienia, szacowane są na setki miliardów USD. Tak wielkie znaczenie problemu niedożywienia i głodu powoduje, że stał się on jednym z głównych celów działań, które mogą doprowadzić do ograniczenia jego skali i wpływu na systematyczną poprawę sytuacji. Działania te, o kompleksowym charakterze, powinny być prowadzone nie tylko w sferze ekonomiczno-produkcyjnej, ale także społeczno-politycznej. Istotne wysiłki podejmowane są przez rządy i organizacje międzynarodowe, a zwłaszcza FAO i WFP.

Światowy szczyt żywnościowy (WFS), obradujący w Rzymie w 1996 roku, wezwał wszystkie narody świata, aby dołożyły starań i doprowadziły do zmniejszenia liczby głodujących o połowę, tj. 400 mln w 2015 roku. Cel ten został potwierdzony w przyjętej uchwale Milenijnego Szczytu Żywnościowego odbytego także w Rzymie we wrześniu 2000 roku, w którym uczestniczyło 139 szefów państw i rządów. Realizacja tej uchwały musiałaby oznaczać, że konsekwentnie do 2015 roku liczba głodujących powinna być pomniejszana o 22 mln ludzi rocznie.

Niestety, jak dotąd to ambitne założenie nie zostało zrealizowane, gdyż liczba ludności niedożywionej ulega rocznie zmniejszeniu średnio o 6 mln. Według szacunków FAO, liczba ludności niedożywionej w 2015 roku będzie wynosić – nie, jak postulowano 400 mln – lecz 675 mln, a deklarowany cel zmniejszenia jej do 400 mln może być osiągnięty dopiero około 2050 roku.

Od lat stawiane jest więc pytanie, dlaczego tempo wzrostu produkcji żywności nie może być przyspieszone? Co należy zrobić w tym kierunku, zwłaszcza w krajach rozwijających się, gdyż kraje uprzemysłowione już obecnie żywności produkują za dużo, a ich protekcyjnista polityka gospodarcza i stosowana w wielu przypadkach polityka dumpingu w międzynarodowym handlu rolnym prowadzi do ograniczania produkcji żywności także w krajach rozwijających się.

Powszechnie panuje przekonanie, że potencjalnie świat posiada technologiczne warunki do znacznego wzrostu produkcji żywności w ilości zaspokajającej istniejące potrzeby. Należałoby też uwzględnić zarówno doświadczenia „zielonej rewolucji”, jak i ostatnie osiągnięcia genetyki z równoczesnym zachowaniem wymogów ochrony środowiska. Osiągnięcie tego celu może być realne tylko przy szerokim współdziałaniu społeczeństw krajów biednych, wdrożenie zaś takiego programu wymaga znacznie większych nakładów na kształcenie i oświatę, higienę i zdrowie, gospodarkę wodną, infrastrukturę i transport, wreszcie na badania rolnicze oraz system doradztwa i upowszechnienia wiedzy. Niestety spełnienie tych wszystkich warunków musiałoby doprowadzić do jeszcze większej konkurencji w międzynarodowym handlu rolniczym, co z kolei spowodowałoby znaczne obniżenie światowych cen. A przy dzisiejszym modelu rynku musiałoby to oznaczać albo wzrost dopłat do cen i dopłat protekcyjnistycznych w krajach uprzemysłowionych, albo zgodę na obniżenie dochodów rolników w tych krajach. Tymczasem wydaje się to niemożliwe wobec istnienia tam silnego lobby rolniczego, które paraliżuje podjęcie tak wiel-

kiego ryzyka. W istocie więc brak woli politycznej jest tu główną barierą rozwoju, a niekonsekwentne i ograniczone próby zmiany tej polityki w ramach negocjacji WTO nie przynoszą oczekiwanych zmian.

POZIOM WYŻYWIENIA A PRZYROST LICZBY LUDNOŚCI NA ŚWIECIE

Przez wiele dziesiątków lat uważano, że głównym powodem głodu i niedożywienia ludności jest nadmierny jej przyrost. Jeszcze w latach siedemdziesiątych XX wieku badania demografów wskazywały wręcz na poważne zagrożenie sytuacji żywnościowej ludności świata wobec nadmiernego przyrostu liczby ludności, określając go „bombą demograficzną”. Programy te nie sprawdziły się, a średnioroczne względne przyrosty ludności w wielu krajach i regionach świata uległy wyraźnemu zahamowaniu lub wręcz spadkowi.

Tabela 4 zawiera dane przytoczone w jednym z wykładów R.S. McNamary, ówczesnego Prezydenta Banku Światowego, i wskazują na niezwykle dynamikę zmian w sytuacji demograficznej świata. Według tych obliczeń, jeszcze 100 lat przed naszą erą liczba ludności świata wynosiła zaledwie 300 tysięcy. Czas, w którym nastąpiłoby jej podwojenie przy średniorocznym wskaźniku 0,46%, wynosiłby 1500 lat, ale już następne podwojenie nastąpiłoby w 1750 roku, kiedy to liczba ludności miałaby wynosić 800 tys. przy wskaźniku przyrostu 0,48%. Kolejne podwojenie nastąpiłoby w ciągu 150 lat, czyli w 1900 roku, kiedy to liczbę ludności szacowano na 1650 tysięcy. Rok 1970 stanowił właściwie „apogeum” w przyroście ludności świata, czego nie przewidziano w cytowanych obliczeniach, po czym zaczął następować powolny spadek średniorocznego względnego wskaźnika przyrostu ludności, choć w dalszym ciągu rosła i nadal rośnie liczba ludności świata. Zmiany te ilustrują dane zawarte w tabeli 5.

TABELA 4. Liczba ludności na świecie i jej roczne przyrosty w ujęciu historycznym
TABLE 4. The rate of growth of the world's population

Rok	Liczba ludności	Roczny przyrost [%]	Liczba lat potrzebnych na podwojenie liczby ludności	Uwagi
1 000 000 p.n.e.	kilka tysięcy	—	—	—
8000 p.n.e.	8000	0,07	—	wielkości szacunkowe
100 p.n.e.	300 000	0,46	1500	j.w.
1750	800 000	0,60	1200	j.w.
1900	1 650 000	0,48	150	j.w.
1970	3 600 000	1,9	70	—
2000	6 300 000	1,2	65	—
2020	8 500 000	1,1	84	prognoza

Źródło: McNamara [1977] i obliczenia własne.

TABELA 5. Średnioroczny przyrost ludności na świecie i w regionach w dwóch dziesięcioleciach 1998–2017
 TABLE 5. The average rate of population growth of the world and in the regions in the years 1998–2017

Regiony świata	Średnioroczny przyrost ludności [%]	
	1998–2007	2008–2017
Świat	1,23	1,12
Afryka	2,37	2,21
Ameryka Południowa i Karaiby	1,28	1,14
Ameryka Północna	1,01	0,88
Europa	0,30	0,10
Azja i Pacyfik	1,27	1,11
Oceania (kraje rozwijające się)	1,18	0,92

Źródło: Gulbicka [2009].

Dane liczbowe zawarte w tabeli 5 świadczą wyraźnie o systematycznym spadku wskaźników względnego przyrostu ludności zarówno na świecie, jak i we wszystkich jego regionach. Także bezwzględna liczba ludności, wyrażona w milionach osób, wzrasta wolniej, niż szacowano, a prognozy wskazują na to, że nie w 2020 roku, lecz dopiero w 2050 roku liczba ludności świata wyniesie 9 miliardów. A zatem można przypuszczać, że głód i niedożywienie ludności świata nie będzie wynikać z nadmiernego jej wzrostu, lecz z innych przyczyn, które zostaną omówione w następnym rozdziale.

JAKIE SĄ DZIŚ GŁÓWNE PRZYCZYNY GŁODU I NIEDOŻYWIENIA?

Jak już wspomniano, w ostatnim pięćdziesięcioleciu XX wieku nastąpił wzrost produkcji rolniczej, a jego dynamika była wyższa od tempa wzrostu liczby ludności świata. Nadal istnieją kraje, które nie produkują dostatecznej ilości żywności i nie mają środków na jej import, ale przyczyn tego stanu rzeczy nie należy doszukiwać się w braku możliwości wzrostu produkcji żywności, lecz raczej w złej dystrybucji, stratach w produkcji i destabilizacji społeczno-politycznej.

Z przytoczonych wcześniej statystyk wynika, że aktualnie głoduje 13% ogółu populacji świata, ale zróżnicowanie regionalne jest ogromne. W 184 krajach wziętych do analizy żyło 848 mln ludzi określanych jako głodnych lub niedożywionych. W tej liczbie 68 krajów, głównie gospodarczo rozwiniętych, wykazywało niespełna 5-procentowy udział ludzi niedożywionych. Stanowili oni przede wszystkim niewielkie grupy dotknięte ubóstwem, wynikającym z chorób, bezradności, nieskutecznej opieki społecznej, bezrobocia, bezdomności i tym podobnych zjawisk społecznych. W pozostałych krajach udział ludzi niedożywionych w ich populacji wynosi od 6% w Brazylii do 63% w Burundi. W latach 2003–2005 liczba ludzi głodujących przekroczyła 45% w 10 krajach, wynosząc tam średnio 50,4% ich populacji, a w 16 krajach wynosiła ponad 30%, osiągając średnio 33% populacji.

TABELA 6. Kraje o największym udziale ludności głodującej w latach 2003–2005
 TABLE 6. The countries with the highest rate of undernourished population in 2003–2005

Kraje	Liczba ludności ogółem [mln]	Liczba ludzi głodujących	
		[mln]	[%]
Angola	15,4	7,1	46
Burundi	7,6	4,8	63
Demokratyczna Republika Kongo	56,5	43,0	76
Republika Środkowej Afryki	4,1	1,8	46
Erytrea	4,4	3,0	68
Etiopia	76,5	35,2	46
Haiti	9,1	5,3	58
Rwanda	9,0	3,6	40
Zambia	13,0	5,1	45
Sierra Leone	5,3	2,5	47
Razem	190,9	110,4	53,5

Źródło: FAO Statistical Yearbook 2007–2008.

Jak wynika z danych w tabeli 6, łącznie w 10 krajach o największym udziale ludzi głodujących, wynoszącym średnio ponad 50%, zamieszkuje około 191 mln ludzi, z czego 110 cierpi głód. Warto też pokreślić, że wśród tych 10 krajów tylko Haiti nie jest krajem afrykańskim, a ten właśnie kontynent jest w najwyższym stopniu dotknięty głodem, na który łącznie cierpi ponad 200 mln ludzi tam zamieszkałych. Jednak istotny wpływ na globalną liczbę głodujących na świecie mają kraje o największej liczbie ludności, choć mniejszym procentowym udziale ludzi głodujących. Zjawisko to ilustrują dane w tabeli 7.

TABELA 7. Kraje o największej liczbie ludności głodującej i niedożywionej w latach 2003–2005
 TABLE 7. The countries with the highest number of hunger and undernourished peoples in 2003–2005

Kraje	Ludność głodująca i niedożywiona	
	[mln]	[% ogólnej liczby ludności kraju]
Indie	230	21
Chiny	122	9
Indonezja	37	17
Pakistan	35	23
Filipiny	13	16
Nigeria	12	9
Wietnam	11	14
Tajlandia	11	17
Razem	471	14,5

Źródło: FAO Statistical Yearbook 2007–2008 i obliczenia własne.

Wszystkie wymienione kraje, poza Nigerią, położone są w Azji i na Dalekim Wschodzie. Kraje tego regionu zamieszkuje ponad połowa ludności całego świata i ponad połowa ludności głodującej i niedożywionej na świecie. W ostatnich latach kraje te dokonały wielkiego postępu zarówno w ogólnym rozwoju, jak i wzroście produkcji żywności. Niestety rozwój ten jest stale hamowany przez występujące w tym regionie częste klęski żywiołowe, a zwłaszcza powodzie i tajfuny.

TABELA 8. Liczba osób niedożywionych i ich procentowy udział w ogólnej liczbie ludności w krajach rozwijających się w latach 1990–1992 i 2003–2005

TABLE 8. Number of undernourished people and their share in the total population in the developing countries in 1990–1992 and 2003–2005

Regiony świata	Ludność ogółem [mln]		Liczba ludzi niedożywionych [mln]		Niedożywieni [% ogółu ludności]	
	1990–1992	2003–2005	1990–1992	2003–2005	1990–1992	2003–2005
Ogółem kraje rozwijające się	4 058,2	5 215,0	823,1	832,0	20,0	16,0
Azja i Pacyfik	2 815,2	3 548,0	569,7	542,0	20,2	15,3
Ameryka Południowa i Karaiby	443,4	556,6	59,4	45,0	13,4	8,1
Bliski Wschód i Afryka Północna	322,8	387,7	25,0	33,0	7,7	8,5
Afryka Subsaharyjska	477,3	723,7	169,0	212,0	35,4	29,2

Źródło: Gulbicka [2009].

Dane liczbowe zawarte w tabeli 8 pozwalają na podkreślenie kilku interesujących zjawisk i procesów zachodzących w sytuacji demograficznej krajów rozwijających się, zwłaszcza w kontekście ich sytuacji żywnościowej. W latach 1990–2005 liczba ludności zamieszkującej te kraje zwiększyła się z 4058,2 do 5215,0 mln, a więc o 1156,8 mln, czyli o 22%. Natomiast liczba ludności głodującej i niedożywionej w tym samym czasie zwiększyła się z 823,1 mln do 832,0 mln, lecz w liczbach względnych zmalała z 20 do 16%. Sytuacja ta była bardzo zróżnicowana w poszczególnych regionach świata. Najwięcej, bo 2/3 liczby ludzi niedożywionych mieszkało w regionie Azji i Pacyfiku, lecz ich udział procentowy zmniejszył się z 20,2 do 15,3%. Nieco większe zmniejszenie udziału liczby ludności niedożywionej miało miejsce w krajach zaliczanych do regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów (z 13,4 do 8,1%). Z kolei w regionie o największym udziale ludności głodnej i niedożywionej, tj. w Afryce Subsaharyjskiej, liczba ludności niedożywionej zwiększyła się o 43 mln, wynosząc w latach 2003–2005 średnio 212 mln, co stanowiło blisko 1/4 ogólnej liczby ludności głodującej i niedożywionej na świecie. Natomiast w stosunku do liczby ludności zamieszkałej w regionie Afryki Saharyjskiej procentowy udział ludności głodującej i niedożywionej stanowił blisko 30% i był dwukrotnie większy w porównaniu ze średnią światową. Ten właśnie region wykazuje najbardziej dramatyczną sytuację niedożywienia ludności. Spośród 10 krajów świata o największym udziale ludności niedożywionej i głodnej, aż 9 to właśnie kraje afrykańskie, w których na 190 mln zamieszkałej ludności 110 mln, a więc 58% (prawie co drugi mieszkaniec), zalicza się do ludności głodującej lub niedożywionej. Jest to dramat ludzkości XXI wieku, na który jak dotychczas nie znaleziono skutecznego rozwiązania. Tragedia tych krajów jest tym większa, że od wielu lat są one ogarnięte wojną i walkami plemiennymi, które nie tylko wywołują śmierć, kalectwo, zniszczenia duchowe i materialne, ale rządzący nimi ludzie często poprzez korupcję i grabież nie dopuszczają do skutecznej pomocy humanitarnej i gospodarczej dostarczanej z zewnątrz.

Te same zjawiska, a więc przemoc i grabież, którym nie potrafi się przeciwstawić społeczność międzynarodowa, nie ograniczają się wyłącznie do krajów

afrykańskich. W innych rejonach świata też jest mnóstwo konfliktów o różnej skali. Tak więc można stwierdzić, że główną przyczyną zjawiska głodu i niedożywienia nie jest brak warunków przyrodniczo-technicznych, lecz przede wszystkim czynnik ludzki – egoizm, nienawiść, ksenofobia i dążenie do dominacji jednych nad drugimi.

POSUMOWANIE

Według ekspertów, świat bez głodu i nędzy ludzi wymagałby dodatkowych nakładów w wysokości 135 mld USD rocznie, co stanowi 28% wydatków rocznych USA na potrzeby militarne. J.D. Sachs w książce *Koniec z nędzą* [2006], zastanawia się, czy kraje bogate stać na inwestowanie w rozwój krajów ubogich. Tak naprawdę nie stać nas na to, aby tego nie robić i to nie tylko z powodu moralnego obowiązku, ale także ze względu na własne finansowe korzyści. Jedy- nym, choć słabym pocieszeniem może być myśl wyrażana przez wielu ludzi, że bez pracy i działalności różnych organizacji i instytucji (w tym ONZ), choć czę- sto nieskutecznej, a nierzadko mającej też cechy egoistyczne, sytuacja żywno- ściowa ludności świata nie byłaby lepsza.

BIBLIOGRAFIA

- Assessment of the World Food Security Situation CFS 2004/2*, Rome 20–23.08.2004.
- Global Hunger Index, 2008. The Challenge of Hunger*, Bonn – Washington D.C. – Dublin.
- Gospodarka rolno-żywnościowa świata*, 1987. Red. J. Górecki. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Górecki J., 1987: *Problem rolnictwa światowego*. LSW, Warszawa.
- Górecki J., 2004: *Zagrożenie niedożywienia i braku żywności a produkcja rolnicza na świecie. W: Wybrane problemy nauki o żywieniu człowieka u progu XXI wieku*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Gulbicka B., 2009: *Problemy wyżywienia w krajach rozwijających się*. IERiGŻ, Warszawa.
- McNamara R.S., 1977: *Wykład w Massachusetts Institute of Technology*. Cambridge – Massachu- sets.
- Sachs J., 2006: *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Statistical Yearbook 2007–2008*, 2009. Statistical Division FAO, Rome.

THE WORLD'S PRESENT FOOD SITUATION

Abstract. The main content of the paper is a broad analysis of the present state of and changes in agricultural and food production. The level, structure and distribution of food production throughout the world, in individual regions and selected countries in the context of malnutrition and efforts to limit the phenomenon of hunger are the main themes of the author's considerations.

Key words: agricultural production, malnutrition, trade in agricultural products, agricultural policy